

Chapter 12

अमृतं संस्कृतं

अभ्यास :

प्रश्न : 1 :उच्चारणं कुरुत
बहवीनाम – सङ्गणकस्य
चिकित्साशास्त्रम् – वैशिष्ट्यम्
भूगोलशास्त्रम् – वाङ्मये
विद्यमानाः – अर्थशास्त्रम्

उत्तर :
छात्राः एतेषां शब्दानाम् उच्चारणं स्वयमेव कुर्वन्तु

प्रश्न : 2 :प्रश्नानाम् एकपदेन उत्तराणि लिखत

(क) का भाषा प्राचीनतमा ?

उत्तर :
संस्कृतभाषा

(ख) भारतीयसंस्कृतेः रक्षणं केन सम्भवति ?

उत्तर :
संस्कृतेन।

(ग) चाणक्येन रचितं शास्त्रं किम् ?

उत्तर :

अर्थशास्त्रम्

(घ) कस्याः भाषायाः काव्यसौन्दर्यम् अनुपमम् ?

उत्तर :

कालिदासस्य

(ङ) शून्यस्य प्रतिपादनं कः अकरोत् ?

उत्तर :

भास्कराचार्यः।

प्रश्न : 3 :प्रश्नानाम् उत्तराणि एक वाक्येन लिखत

(क) भारतसर्वकारस्य राजचिह्नं किं लिखितम् अस्ति ?

उत्तर :

भारतसर्वकारस्य राजचिह्नं, 'सत्यमेव जयते' इति लिखितम् अस्ति।

(ख) संस्कृतस्य वाङ्मयं कैः समृद्धमस्ति ?

उत्तर :

संस्कृतस्य वाङ्मयं वेदैः, पुराणैः, नीतिशास्त्रैः
चिकित्साशास्त्रादिभिः च समृद्धम् अस्ति।

(ग) संस्कृतस्य सूक्तयः केन रूपेण स्वीकृताः सन्ति ?

उत्तर :

संस्कृतस्य सूक्तयः ध्येयवाक्यरूपेण स्वीकृताः सन्ति।

(घ) अस्माभिः संस्कृतं किमर्थं पठनीयम् ?

उत्तर :

अस्माभिः संस्कृतम् एतदर्थं पठनीयं येन
मनुष्यस्य समाजस्य च परिष्कारः भवेत्।

प्रश्न : 4 :इकारान्त-स्त्रीलिङ्गशब्दरूपम् अधिकृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत

गति (प्रथमा)	गतिः	गती	गतयः
मति (प्रथमा)	मतयः
बुद्धि (द्वितीया)	बुद्धिम्	बुद्धी	बुद्धीः
प्रीति (द्वितीया)	प्रीती
नीति (तृतीया)	नीत्या	नीतिभ्याम्	नीतिभिः
शान्ति (तृतीया)	शान्तिभिः
मति (चतुर्थी)	मत्यै/मतये	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
प्रकृति (चतुर्थी)	प्रकृतिभ्याम्
कीर्ति (पञ्चमी)	कीर्त्याः/कीर्तेः	कीर्तिभ्याम्	कीर्तिभ्यः
गीति (पञ्चमी)/.....	गीतिभ्याम्
सूक्ति (षष्ठी)	सूक्तेः/सूक्त्याः	सूक्त्योः	सूक्तीनाम्
कृति (षष्ठी)/.....	कृतीनाम्
धृति (सप्तमी)	धृतौ/धृत्याम्	धृत्योः	धृतिषु
भीति (सप्तमी)	भीतौ/.....
मति (सम्बोधन)	हे मते !	हे मती !	हे मतयः !

उत्तर :

गति (प्रथमा)	गतिः	गती	गतयः
मति (प्रथमा)	मतिः	मती	मतयः
बुद्धि (द्वितीया)	बुद्धिम्	बुद्धी	बुद्धीः

Class 7 Sanskrit

प्रीति (द्वितीया)	प्रीतिम्	प्रीती	प्रीतीः
नीति (तृतीया)	नीत्या	नीतिभ्याम्	नीतिभिः
शान्ति (तृतीया)	शान्त्या	शान्तिभ्याम्	शान्तिभिः
मति (चतुर्थी)	मत्यै/मतये	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
प्रकृति (चतुर्थी)	प्रकृत्यै/प्रकृत्ये	प्रकृतिभ्याम्	प्रकृतिभ्यः
कीर्ति (पञ्चमी)	कीर्त्याः/कीर्तेः	कीर्तिभ्याम्	कीर्तिभ्यः
गीति (पञ्चमी)	गीत्याः/गीतेः	गीतिभ्याम्	गीतिभ्यः
सूक्ति (षष्ठी)	सूक्तेः/सूक्त्याः	सूक्त्योः	सूक्तीनाम्
कृति (षष्ठी)	कृतेः/कृत्याः	कृत्योः	कृतीनाम्
धृति (सप्तमी)	धृतौ/धृत्याम्	धृत्योः	धृतिषु
भीति (सप्तमी)	भीतौ/भीत्याम्	भीत्योः	भीतिषु
मति (सम्बोधन)	हे मते !	हे मती !	हे मतयः !

प्रश्न : 5 :रेखाङ्कितानि पदानि अधिकृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुतः

(क) संस्कृते ज्ञानविज्ञानयोः निधिः सुरक्षितोऽस्ति।

(ख) संस्कृतमेव सङ्गणकस्य कृते सर्वोत्तमा भाषा।

(ग) शल्यक्रियायाः वर्णनं संस्कृतसाहित्ये अस्ति।

(घ) वरिष्ठान् प्रति अस्माभिः प्रियं व्यवहर्तव्यम्।

उत्तर :

(प्रश्ननिर्माणम्).

(क) संस्कृते ज्ञानविज्ञानयोः कः सुरक्षितोऽस्ति?

(ख) संस्कृतमेव कस्य कृते सर्वोत्तमा भाषा ?

(ग) शल्यक्रियायाः वर्णनं कस्मिन् अस्ति ?

(घ) कान् प्रति अस्माभिः प्रियं व्यवहर्तव्यम् ?

प्रश्न : 6 : उदाहरणानुसारं पदानां विभक्तिं वचनञ्च लिखत

पदानि	विभक्तिः	वचनम्
यथा- संस्कृतेः	षष्ठी	एकवचनम्
गतिः
नीतिम्
सूक्तयः
शान्त्या
प्रीत्यै
मतिषु

उत्तर :

पदानि	विभक्तिः	वचनम्
गतिः	प्रथमा	एकवचनम्
नीतिम्	द्वितीया	एकवचनम्
सूक्तयः	प्रथमा	बहुवचनम्
शान्त्या	तृतीया	एकवचनम्
प्रीत्यै	चतुर्थी	एकवचनम्
मतिषु	सप्तमी	बहुवचनम्

प्रश्न : 7 : यथायोग्यं संयोज्य लिखत

(क)

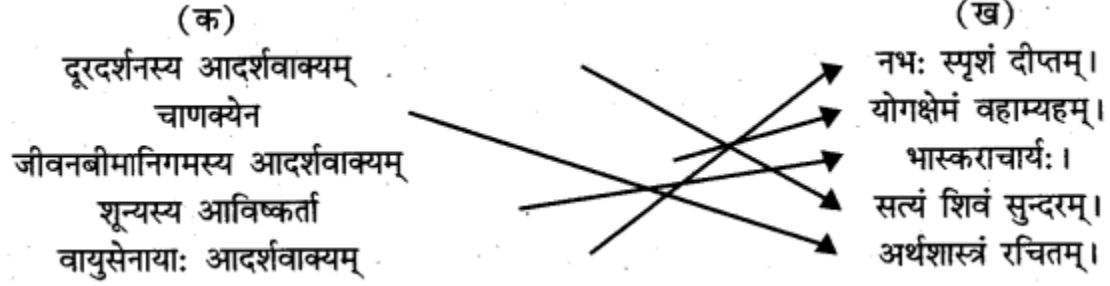
दूरदर्शनस्य आदर्शवाक्यम्
चाणक्येन
जीवनबीमानिगमस्य आदर्शवाक्यम्
शून्यस्य आविष्कर्ता
वायुसेनायाः आदर्शवाक्यम्

(ख)

नभः स्पृशं दीप्तम्।
योगक्षेमं वहाम्यहम्।
भास्कराचार्यः।
सत्यं शिवं सुन्दरम्।
अर्थशास्त्रं रचितम्।

Class 7 Sanskrit

उत्तर :

ध्यातव्यम्:

अस्मिन् पाठे संस्कृति-स्मृति-नीति-सूक्तिपरिस्थिति-पद्धति-दृष्टि-धृति-शान्ति-प्रीति-इत्यादयः शब्दाः प्रयुक्ताः सन्ति । एते शब्दाः गति-मति शब्दवत् स्त्रीलिङ्गे प्रयुक्ताः भवन्ति।

एतेषां शब्दानां चतुर्थी-पञ्चमी-षष्ठी-सप्तमीविभक्तिनामेकवचने द्वे-द्वे रूपे भवतः। यथा-गत्यै। गतये, गत्याः/गतेः, गत्याम्/गतौ।

गणितशास्त्रम्	- Mathematics ; Comprises Arithmetic; Algebra and Geometry.
चिकित्साशास्त्रम्	- Medical Science (Administering remedies or medicine)
वास्तुशास्त्रम्	- Architecture
रसायनशास्त्रम्	- Chemistry
ज्योतिषशास्त्रम्	- Astronomy
विमानशास्त्रम्	- Aeronautics

बहुविकल्पी प्रश्नः

(i) का भाषा प्राचीनतमा ?

- (A) हिन्दीभाषा
- (B) संस्कृतभाषा
- (C) उडियाभाषा
- (D) व्रजभाषा।

उत्तरः

- (B) संस्कृतभाषा

(ii) भारतीयसंस्कृते: रक्षणं केन संभवति ?

- (A) धनेन
- (B) सैनिकेन
- (C) वीरेण
- (D) संस्कृतेन।

उत्तर :

- (D) संस्कृतेन।

(iii) चाणक्येन रचितं शास्त्रं किम् ?

(A) अर्थशास्त्रम्

(B) व्याकरणशास्त्रम्

(C) दर्शनशास्त्रम्

(D) चिकित्साशास्त्रम्।

उत्तरः

(A) अर्थशास्त्रम्

(iv) कस्य भाषायाः काव्यसौन्दर्यम् अनुपमम् ?

(A) बाणभट्टस्य

(B) कालिदासस्य

(C) सुबन्धोः

(D) दण्डिनः।

उत्तरः

(B) कालिदासस्य

(v) शून्यस्य प्रतिपादनं कः अकरोत् ?

(A) कालिदासः

(B) आर्यभट्टः

(C) बाणभट्टः

(D) भास्कराचार्यः

उत्तरः

(D) भास्कराचार्यः

(vi) बह्वीनां भाषाणां जननी का मता ?

(A) संस्कृतभाषा

(B) अंग्रेजीभाषा

(C) फ्रेंचभाषा

(D) व्रजभाषा।

उत्तरः

(A) संस्कृतभाषा